

fölötte a szürke eget. Sokáig ültem ott, kábultan, gondolatok nélkül. Aztán elővettem a családi fotóalbumot és lapozgatni kezdtem: szülők, nagyszülők, nagynénik, nagybácsik, dédszülők, ükszülők, az ő nagynénjeik, unokahúgaik, és unokafivérek, és még további, titokzatos módokon eltűnt rokonok, életek és sorsok labirintusa. Ahogy arcaik rejtvényét bogoztam, egyszerre úgy tűnt: ugyanazt a tekintetet látom újra és újra.

Beletellett néhány napba, míg magamhoz tértem. De még akkor is, amikor már hideg fejjel gondoltam vissza az imaházban történetekre, el kellett ismernem, hogy sosem hallottam még zenét, amely olyan szédítő és sejtelmes és mégis közvetlen lett volna. Pontosabban: nem zene volt az, inkább hangzó atmoszféra. Légáramlat, titokzatos, misztikus, és mégis barátságos és biztató, és szilárd és világos is, mint egy hegyvonulat.

A zsidó vallás törvénye szerint minden embernek hanggal kell imádkoznia, magáért és mindenki másért – még a közös szertartás ideje alatt is, mindenkinek hallhatóan az ő egyéni stílusában. Nincs tehát abban semmi rendkívüli, hogy az imaház zenéje sok különvaló ima-dallam együttesének zűrzavara. De azon a reggelen megértettem, hogy az imaház hangfelhője több mint egy vallási követelmény teljesítése.

Másnap visszatértem hozzájuk, és utána még sokszor, éveken keresztül. Odszoktam. Náluk nem kellett magyarázkodni, minden simán ment: belépek a szobába, leveszem a kabátom, kicsomagolom az imakönyvem, és egy mosollyal üdvözljük egymást. Aztán elhúzom a függönyt és kinyitom az imakönyvet.

A szürke reggelből kibuggyanó csillogó ima-patakban felszívódik életem minden keserősége és bánata. Ott vagyok és nem vagyok ott, súlytalanul

szállok velük. Várok, amíg elreccsint a utolsó halotti *káddist*, aztán kinyitom a függönyt, szép és nyugodalmas napot kívánok nekik, és megyek. Fölszállok a villamosra, a kapaszkodóba csimpaszkodva a karomra dőlök, és nézem, ahogy az ablakon túl elhúznak a körút cirkalmas palotái. Az utcák egy közönséges hétköznapi színeit tükrözik. Nem érzek semmit. Ha velük vagyok, könnyű alámerülni, és könnyű visszatérni az életbe.

Néhány hét elteltével, az egyik férfi megkérdezte, mi a zsidó nevem. Megmondtam. Attól fogva, nevemet belefoglalták a *tóra* olvasás utáni áldásba. Én azonban sosem kérdeztem meg a nevüket és nem barátkoztam össze velük. Óvtam az álmat. Hogy fel ne karcolja a realitás, hogy maradjanak meg ezek a reggelek úgy, ahogy az első reggel volt: a lélek útvesztőjében felbukkanó káprázat.

(részlet)

NORMAN MANEA

Odú

David Gaşpar órásmester fia

Peter évekkor korábban ugyanilyen váratlanul bukkant fel, végzős gimnazistaként, amikor meglátogatta fővárosi rokonait.

Magas, sápadt, komoly fiatalember volt, korához és alkatahoz képest szokatlan küldetéstudattal. Már csak néhány órája volt a vonat indulásáig. Az ország nyugati feléből egész éjszaka utazott a különös családi összejövetelre, hogy elmondja, mi történt az apjával, és figyelmeztesse a rokonságot a mindnyájukat érintő következményekre.

David Gaşpar ügyésznek fogalma sem volt felesége ötletéről, hogy az ifjút, akit jobban érdekelt a kosárlabda, mint a sötét politikai ügyek, ilyen szolgálati útra küldi. Eva Gaşpar úgy intézte, hogy Peter éjszakai távolléte se okozzon gondot. A fia sokszor töltötte az éjszakát az osztálytársánál, Tibornál, és a szülei is segítettek tartani a titkot.

Augustin Gora hirtelen aggodalmat olvasott le Lu szüleinek arcáról. Úgy tűnt, már addig is sokat tudtak David Gaşpar ügyész elbocsátásáról és más hasonló esetekről. Serafim elvtársnő és Gaşpar David csak unokatestvérek voltak, de a gyanakvás gyorsan terjedt, mint a rüh. Saját helyzetük alakulása miatti aggodalmukat nem osztották meg a vejükkel, és benne – később is – felmerült a kérdés, hogy vajon a barátaikkal tanácskoztak-e, és kik a barátaik. Jobbnak látta feltételezni, hogy ha lennének barátaik, ő is közéjük tartozna.

Azon a poros júliusi délutánon, amikor Peter gimnazistát helyell kínálták az ebédlő nagy vörös bőrfoteljében, hogy részletesen előadja az üzenetet, Gora úgy érezte, a veszély az ország nyugati sarkából az ő új családjába vándorolt. Be kellett látnia, hogy rá is önkéntelenül átragadt a többiek nyugtalansága, amíg az átletta természetű ifjút hallgatták, ahogy beszámolt a családjára szakadó képtelenségről. A volt órásmester David Gaşpart elbocsátották a szocialista jogrendszer ügyészi állásából! Ha a Párt úgy döntött, az órásmester egyéves beiskolázás után ügyész lett, de ha a Párt úgy akarta, egy éjszaka leforgása alatt már nem volt ügyész. Nem volt becstelenséggel vagy politikai képprombolással vádolható, csak nyilvánvaló alkalmatlansággal az Ügy szolgálatára. Az elbocsátás indoklása homályban maradt, a kegyvesztettség mégis ugyanolyan képtelen következményekkel járt, mint maga az indok, és ez volt a hír, amit Eva Gaşpar az ifjú követre bízott.

A házigazdák részéről a vendégre szakadó hallgatást nemsokára bizonygatások követték: ez csak valami tévedés vagy félreértés lehet, David nem az az ember, aki ilyen igazságtalanság után csendben maradna, fellebbezni fog, magyarázatot kér, és végül elégtételt kap. Rivalizálás és intrika bárhol előfordul,

ahol emberek élnek, az aljasság és a tévedések nem tarthatnak sokáig, a fiatal ember hamarosan meggyőződhet róla, hogy végül győz az igazság. A vendéget ellátták mindenféle finomsággal, Lu megmutatta neki a családi könyvtárat, és hosszú sétára vitte a fővárosba. Amikor hazatértek, azt tanácsolta az utazónak, hogy pihenjen le, mert újabb álmatlan éjszaka vár rá a vonaton.

Este, miután kikisérték a vendéget az állomásra, Gora hazafelé sétálva ismerte meg Peter születésének történetét.

David Gaşpar órásmesternek a háború első és második évében a feleségével és a lányával együtt sikerült elbújni, de 1944 tavaszán az akkoriban magyar közigazgatás alatt álló Erdélyben a hatóság rájuk talált, és Auschwitzba deportálta őket. A feleségét és a lányát a megérkezésük után azonnal elgázostották. David túlélte, először egy kis műhelyben dolgozott, ahol az élőkötől és halottaktól zsákmányolt aranyat dolgozták fel, később nehéz kényszer munkán. Szerencséje volt azzal az elszánt csapattal. Szerettei halála után eltűntek az érzelmei és aggályai, magányos és erős lett. Közömbös, számító, összeszedte magát a túléléshez.

Amikor a szovjetek felszabadították, a volt foglyokat szortírozó kórházban megismerkedett jövendőbeli feleségével. A hosszú úton hazafelé összeházasodtak.

A tíz évvel fiatalabb Eva nem akart visszamenni oda, ahonnan a halálba küldték. Az Ígéret és a túlélők Földjéről álmódzott. Ellenben David hajthatatlan volt. Eldöntötte, hazamegy, hogy a volt szomszédjai és barátai szemébe nézzen, akik törölték nevét az élők sorából.

1946 őszén tértek haza, hosszú kerülökkel, a feldúlt Európán át. David, az új feleség és a – bonyolult kitérők után Belgrádban megszületett – kis Peter. Otilia Serafim, Ludmila anyja szerint talán Peter nem is a David fia. „A felszabadulás káoszában eluralkodott a kurvázkodás. Mindenki mindenkivel. A halálból való feltámadás orgiája.”

– Ez a történet mindnyájunkat felkavart, vallotta be Lu. Még ma is megrendíti az egész családot. . . Nekünk se volt könnyű a háború alatt. Nyomorúság, megaláztatás, veszély, kötelező munkatáborok, mindennapos rettegés. De David története azért egészen más.

A szülővárosába visszatérve az órásmester David Gaşpar nem nézett a volt szomszédjai és a volt csendőrök szemébe, ahogy megfogadta. Egész egyszerűen megtagadta, hogy még egyszer a lágerre emlékezzék! A rokonainak és a barátainak is ezt tanácsolta.

MANEA, Norman *Bohócokról – A diktátor és a művész* Európa, 2003

Odú *Noran Libri*, 2014 (megelenés előtt)

„Száműzött nyelv” *Magyar Lettre Internationale*, 59

(Saul Bellow-val) „A magas kultúra és az élet tényei” *Magyar Lettre Internationale*, 58

Lu arca beesett volt, mint a régi bibliai képeken. Sápadt, barna madonnaarc. Gorát sokkolta, ahogy saját szavainak hatása alá került. Érzelmi kitörése miatt sebezhető lett, és ez leginkább őt viselte meg. Törekénysége valamilyen hirtelen támadt előérzet látható felének hatott. Felfogta vagy túrta, hogy hatalmukba kerítsék a homályos jelek, és bizonytalansága fokozta nyugtalanságát.

Megállt, hogy legyűrje zaklatottságát. Egyre sápadtabbnak tűnt.

– Értem, mit gondolsz. Nem, az én családomban a vallásnak nem volt és nincs helye, jól tudod. Régebben sem, most, mióta elfogadott lett az ateizmus, még annyira sem. Az én családom, mielőtt kommunista lett, szabadgondolkodó volt. Ésszerű elvek szerint neveltek, a megaláztatott és megvetettek iránti együttérzésre. Nem volt kapcsolatunk vallásos személyekkel vagy könyvekkel, nem vettünk részt a transzcendenciáról folytatott vitákban. És mégis... vannak pillanatok, újra meg újra, amikor rám borul valamilyen nyomasztó sötétség. Amitől, igen, nagyon sebezhetővé válok. Alkalmassá, nem is tudom, pontosan mire. Homályosan, tudattalanul lappang bennem valami.

Hirtelen megrázta dús fekete haját. Arca fehér volt, szeme lázasan égett. Mintha rövid, ideges grimasza a hajával együtt lerázhatná róla a terhet is.

– Peter jár a fejemben. Amikor a gyerek megszületett, David Gaspar azt mondta a feleségének: ő más világban fog felnőni, és vele együtt mi is. Megbélyegzett szülőktől származik, felelte Eva. Az új világban ott a régi is, tovább él benne a múlt. Mégse tárták fel soha Peter előtt, hogy az apjának volt már felesége és egy kislánya, az ő nővére, aki mégse lehetett a nővére. Ha Peter apja mégiscsak David... amiben anyám kételkedik. Ezt csak ő meg Eva tudhatja. Vagy még ők sem.

Lu lesütötte a szemét és lehalkította a hangját.

És most, az Új Világban, mit hozott Peter a múltból, és mit hozott Lu? tőprengett Gora. Mit hoztak? Ezen kívül mit hoztak?

Gora professzor nemsokára arról értesült, hogy Péter visszautasította a „túlélő” státusz elfogadását, amit a jóhiszemű amerikaiak felajánlottak neki, ahogy mindig elutasított bármilyen utalást a születésével kapcsolatos tragédiára. Elhárított minden beszélgetést arról a borzalomról, amelyben valaha a szüleinek volt részük.

A fővárosi rokonoknál váratlanul felbukkanó gimnazista és a keleti bujdosó között, húsz év után, a telefonban és Gora professzor képzeletében kísértetiesen újra megjelenik Lu, Augustin Gora felesége, a néptelen járdán, egy nyári este.

Gora professzorra újra rátör a régi nyugtalanság, a magány... Bár szeretné elúzni, és csak a Lu fejezetet megőrizni belőle. Ez visszarántja a semmiből, felélénkíti, elszomorítja és felvidítja.

Lehunytja szemét, hogy úgy maradjon Luval, a képtelenségben lebegve.

A gimnazista hazatérése után csak ritkán jöttek hírek a Gaspar családtól.

Lu mind gyakrabban emlegette Eva Gaspart. Nem ismerte, de csodálattal és izgatottan beszélt róla. Felhívta telefonon. Úgy tűnt, Eva inkább Peter miatt, és nem a férjéért aggódik, vélekedett Lu. Az anyai szenvedély. Evának, úgy látszott, végül is nem a férje, hanem a fia révén sikerült a múltból kigyógyulnia. Teljesen elragadta a Peter jövőjével kapcsolatos kényszerképze.

– Eva birtokolni akar, jelentette ki ingerülten Gora. Bizonytalan a saját élete megoldásában. Túlságosan is biztos a másokéval kapcsolatban.

Lu idegesen összerezett. Ránézett. Komoran, megbántottan. Talán ijedten. Hosszúra nyúlt a hallgatás, Gora később többé nem hozta elő az Eva Gaspar-témát. Beérte a rövid, talán Lu által megválogatott információval, amellyel az ő álláspontját cáfolta.

Peter Lu számára nem jelentett előrelátható vagy magától értetődő választást. A bizalom szerény elfogadása volt? Lu nem értékelte a szerénységet, és nem értett egyet a mélylélektani spekulációkkal sem. Úgy vélte, frivol és piszkos beavatkozás az intimitásba, jobban szerette a tényeket és önmagát is a tények alapján megítélni. Voltaképpen egyáltalán nem szerette, ha megítélik.

Vagyis a bizalom miatt közeledett Lu Peterhez?

– Néhány napra elutazom Gasparékhoz. Meg akarom ismerni Evát. Hogy megértsem, mi folyik ott. Főként, hogy mi történt. A múltjukat, ami nem olyan, mint az enyém...

A férj nem rejtette el megrökönyödését.

– Nem veszed észre, hogy akváriumban élek? Nem állhatok be egyszerűen valami építkezésre a kőművesek közé. Csak hogy lássam, milyen ragyogóan él a mi munkásosztályunk, amelyről annyit tudok, amennyit az újságok írnak. De Gasparékhoz elmehetek. És nem azért, hogy kiderítsem, az ügyész miért nem ügyész többé, bár ez is megérné a fáradságot. Hanem, hogy kiderítsek valami egyebet. Ami valószínűleg fájdalmasabb.

Ki akart kerülni az akváriumból! A családi akváriumból? A házasság akváriumból? Menekülni akart a társhoz és a családhoz, a bizalom egyensúlyban tartotta és lábba hozta... Honnan tört fel belőle ez az indulat?

Gasparéktól rettenetes légertörténetekkel tért haza. Tompán adta elő, fehér volt, sápadt, mintha egy másik világról jött volna. Úgy tűnt, valami gyökeresen megváltozott. Valami fájdalmat és erőteljeset kapott. Mintha sikerült volna megfejtenie saját, addig érthetetlen furcsaságait. Megváltozott a kiindulópontja, gondolta Gora. Vagy saját magában rátalált egy másik kiindulópontra, amelyről addig nem tudott, és amelyet hiányolt? Most pedig meggyőződött róla, hogy mindig is megvolt benne.

(regényrészlet)

KOSZTA GABRIELLA FORDÍTÁSA

